

TERINING YIRINGLI KASALLIKLARIDA HAMSHIRALIK PARVARISHI

Saidxujayeva Nilufar Bozorboy qizi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada yiringli teri kasalliklarining asosiy turlari, ularning rivojlanish sabablari, yoshga bog'liq xususiyatlari hamda bunday bemorlar bilan ishlashda hamshiralik parvarishining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, bugungi kunda yiringli teri kasalliklarini davolashda qo'llanilayotgan zamonaviy usullar va yangi tibbiy texnologiyalar tahlil qilinadi. Maqola amaliy tibbiyotda, xususan dermatologiya va hamshiralik ishida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar uchun ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: yiringli teri kasalliklari, piodermiya, furunkul, karbunkul, hamshiralik parvarishi, antiseptika, zamonaviy davolash usullari.

Teri inson organizmining eng katta a'zosi bo'lib, tashqi muhit bilan doimiy aloqada bo'lishi sababli turli patogen omillarga tez-tez duch keladi. Ayniqsa, **yiringli teri kasalliklari** dermatologik kasalliklar orasida keng tarqalgan bo'lib, ular nafaqat jismoniy, balki ruhiy va ijtimoiy muammolarni ham keltirib chiqaradi. Ushbu kasalliklarni davolashda shifokor bilan bir qatorda hamshiraning o'rni muhim bo'lib, to'g'ri parvarish davolash samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Kasalliklarning rivojlanishiga bir qator omillar sabab bo'ladi: shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik, terining mikroshikastlanishlari, immunitetning pasayishi, qandli diabet va boshqa surunkali kasalliklar, stress va noto'g'ri ovqatlanish, gormonal o'zgarishlar. Ko'p yillik amaliy tajribam shuni ko'rsatadiki, yiringli teri kasalliklari ko'pincha organizmning umumiy holati bilan bevosita bog'liq bo'ladi. Yiringli teri kasalliklari (piodermiyalar) asosan stafilokokk va streptokokk bakteriyalari ta'sirida yuzaga keladi. Amaliyotda eng ko'p uchraydigan turlari quyidagilardir:

✓ Furunkul – soch follikulasi va atrof to'qimalarning yiringli yallig'lanishi bo'lib, ko'pincha bo'yin, yuz va bel sohalarida uchraydi.

✓ Karbunkul – bir necha furunkullarning birlashishi natijasida hosil bo‘ladigan chuqur yiringli jarayon bo‘lib, og‘ir intoksikatsiya bilan kechadi.

✓ Impetigo – yuzaki yiringli kasallik bo‘lib, asosan bolalarda uchraydi va yuqori yuqumchanlik xususiyatiga ega.

✓ Gidradenit – ter bezlarining yiringli yallig‘lanishi bo‘lib, ko‘proq qo‘ltiq osti va chov sohalarida kuzatiladi.

Bolalar organizmida immun tizimi hali to‘liq shakllanmagan bo‘lib, bu holat yiringli teri kasalliklarining tez-tez rivojlanishiga zamin yaratadi. Ayniqsa, hayotning dastlabki yillarida terining himoya funksiyasi yetarli darajada rivojlanmagan bo‘ladi. Bolalarda teri yupqa, namlikni tez yo‘qotuvchi va tashqi omillarga sezgir bo‘lib, mikroorganizmlarning teriga oson kirib borishiga imkon yaratadi. Bundan tashqari, bolalar ko‘pincha terisini tirnash, jarohatlash va gigiyena qoidalariga to‘liq rioya qilmasliklari sababli infeksiya tushishi xavfi ortadi. Bolalar orasida ko‘proq impetigo, pufakchali piodermiya, stafilokokkli dermatit kabi yuzaki yiringli teri kasalliklari uchraydi. Ushbu kasalliklar tez tarqaluvchan bo‘lib, ayniqsa bolalar bog‘chalari va maktablarda epidemik xarakter kasb etishi mumkin. Bolalar organizmida immun tizimi hali to‘liq shakllanmagan bo‘lib, bu holat yiringli teri kasalliklarining tez-tez rivojlanishiga zamin yaratadi. Ayniqsa, hayotning dastlabki yillarida terining himoya funksiyasi yetarli darajada rivojlanmagan bo‘ladi.

Bolalarda teri yupqa, namlikni tez yo‘qotuvchi va tashqi omillarga sezgir bo‘lib, mikroorganizmlarning teriga oson kirib borishiga imkon yaratadi. Bundan tashqari, bolalar ko‘pincha terisini tirnash, jarohatlash va gigiyena qoidalariga to‘liq rioya qilmasliklari sababli infeksiya tushishi xavfi ortadi. Bolalar orasida ko‘proq impetigo, pufakchali piodermiya, stafilokokkli dermatit kabi yuzaki yiringli teri kasalliklari uchraydi. Ushbu kasalliklar tez tarqaluvchan bo‘lib, ayniqsa bolalar bog‘chalari va maktablarda epidemik xarakter kasb etishi mumkin. Keksalarda yiringli teri kasalliklari ko‘pincha surunkali va og‘ir kechish xususiyatiga ega bo‘ladi. Yosh o‘tishi bilan terining regeneratsiya qobiliyati pasayadi, qon aylanishi yomonlashadi va teri quruqlashib, oson shikastlanadigan holga keladi.

Bundan tashqari, keksa yoshdagi bemorlarda qandli diabet, yurak-qon tomir kasalliklari, immunitet tanqisligi, gipovitaminoz kabi holatlar tez-tez uchraydi. Ushbu omillar yiringli jarayonlarning uzoq davom etishi va asoratlari bilan kechishiga sabab bo'ladi. Keksalarda trofik yaralar, surunkali piodermiyalar, karbunkullar va jarrohlik aralashuvni talab qiluvchi yiringli jarayonlar ko'proq kuzatiladi. Bu yosh guruhida hamshiralik parvarishining roli ayniqsa muhim bo'lib, terining holatini doimiy nazorat qilish va infeksiyaning oldini olish asosiy vazifalardan hisoblanadi. Yiringli teri kasalliklari bilan og'rigan bemorlarni davolashda hamshiralik parvarishi muhim klinik va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, u davolash jarayonining uzluksizligi, xavfsizligi va samaradorligini ta'minlaydi. Hamshira bemor bilan eng ko'p muloqot qiluvchi tibbiy xodim bo'lib, uning bilim va amaliy ko'nikmalari yiringli jarayonlarning kechishi va natijasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Hamshiraning asosiy vazifalaridan biri bemorning teri holatini doimiy va tizimli ravishda baholashdan iborat. Bunda terining rangi, harorati, namligi, shish va yallig'lanish belgilari, yiring ajralishi miqdori va xususiyatlariga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, yiringli jarayonning kengayishi, yangi yallig'lanish o'choqlarining paydo bo'lishi yoki teri yaxlitligining buzilishi kabi holatlar erta aniqlansa, bu shifokorga o'z vaqtida axborot berish va davolash taktikasini o'zgartirish imkonini beradi. Bemor terisining holatini kuzatish asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Yiringli teri kasalliklarini davolashda dori vositalari va muolajalarni belgilangan tartibda va aniq vaqtida bajarish muhim hisoblanadi. Hamshira shifokor tomonidan buyurilgan mahalliy va umumiy muolajalarni antibakterial preparatlar, antiseptik eritmalar, surtma va bog'lamlarni to'g'ri qo'llashi lozim. Muolajalarni kechiktirish yoki noto'g'ri bajarish yiringli jarayonning kuchayishiga, davolash muddatining uzayishiga va asoratlarning rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli hamshira har bir muolajaning texnik jihatlarini puxta bilishi zarur. Yiringli teri kasalliklarida aseptika va antiseptika qoidalariga rioya qilish asosiy talab hisoblanadi. Hamshira muolajalarni bajarishdan oldin va keyin qo'llarini dezinfeksiya qilishi, steril asbob-uskunalar va bog'lov

materiallaridan foydalanishi shart. Aseptika qoidalarining buzilishi ikkilamchi infeksiyaning qo'shilishiga, yiringli jarayonning kengayishiga va sepsis kabi og'ir asoratlarning rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Shu bois hamshiraning gigiyenik madaniyati va mas'uliyati yuqori bo'lishi talab etiladi. Bog'lamlar yiringli yaralarni davolashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning to'g'ri qo'yilishi va o'z vaqtida almashtirilishi yiring ajralishini kamaytiradi va shikastlangan to'qimalarning tiklanishini tezlashtiradi. Hamshira bog'lam qo'yishdan oldin yarani ehtiyotkorlik bilan antiseptik vositalar yordamida tozalashi, yiringli ajralmalarni olib tashlashi va og'riqni minimal darajada saqlashi lozim. Bog'lamlarni kechiktirib almashtirish yiring to'planishiga va infeksiya tarqalishiga sabab bo'lishi mumkin. Yiringli teri kasalliklari ko'pincha ikkilamchi infeksiya qo'shilishi bilan murakkablashadi. Hamshira bemorning shaxsiy gigiyenasiga rioya qilinishini nazorat qilishi, toza kiyim-kechak va individual gigiyena vositalaridan foydalanishni tavsiya etishi lozim. Bundan tashqari, infeksiyon jarayon tarqalishining oldini olish maqsadida bemorni izolyatsiya qilish, atrof-muhitni dezinfeksiya qilish va himoya vositalaridan foydalanish muhim hisoblanadi. Hamshiralik parvarishining muhim jihatlaridan biri bemorni kasallik haqida xabardor qilish va o'z-o'zini parvarish qilishga o'rgatishdir. Hamshira bemorga terini to'g'ri parvarishlash, shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilish, shikastlangan sohalarni himoyalash va dori vositalarini to'g'ri qo'llash bo'yicha tushuntirishlar beradi. Bemorning bilim darajasi oshishi davolash samaradorligini kuchaytiradi va kasallikning qaytalanish xavfini kamaytiradi. Amaliy tajribada bemorlar bilan muloyim, sabr-toqatli va tushunish bilan muloqot qilish ularning ruhiy holatini yaxshilaydi va davolanishga bo'lgan ishonchini oshiradi. Yiringli teri kasalliklari ko'pincha bemorlarning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytiradi va ijtimoiy cheklanishlarga olib keladi.

Hamshiraning psixologik qo'llab-quvvatlashi, bemorning savollariga aniq va sodda javob berishi hamda davolash jarayoniga ijobiy munosabatni shakllantirishi muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy dermatologiya va jarrohlik amaliyotida yiringli teri kasalliklarini davolashda kompleks yondashuv qo'llanilib, u yiringli jarayonni

tezda bartaraf etish, og'riq sindromini kamaytirish, to'qimalarning tiklanishini tezlashtirish va asoratlarning oldini olishga qaratilgan. Quyida amaliyotda keng qo'llanilayotgan zamonaviy davolash usullari batafsil bayon etiladi. Antibakterial terapiya yiringli teri kasalliklarini davolashning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu usul yiringli jarayonni qo'zg'atuvchi patogen mikroorganizmlarni yo'q qilishga qaratilgan. Mahalliy antibakterial terapiya yengil va o'rta og'irlikdagi yiringli jarayonlarda qo'llaniladi. Bunda antibakterial surtma, krem va eritmalar to'g'ridan-to'g'ri shikastlangan sohalarga surtiladi. Bu usul yiring ajralishini kamaytirib, yallig'lanish jarayonini tezroq nazoratga olish imkonini beradi. Tizimli antibakterial terapiya esa og'ir kechuvchi, keng tarqalgan yoki asoratlangan yiringli kasalliklarda buyuriladi. Antibiotiklar og'iz orqali yoki parenteral yo'l bilan yuborilib, infeksiyani butun organizm darajasida bartaraf etishga xizmat qiladi. Zamonaviy amaliyotda antibiotiklarni tanlashda mikrofloraning sezgirligini aniqlash muhim hisoblanadi. Yiringli yaralarni davolashda antiseptik eritmalar muhim o'rin tutadi. Ular yarani mexanik va kimyoviy tozalash orqali mikroorganizmlar sonini kamaytiradi va infeksiya tarqalishining oldini oladi. Bugungi kunda yangi avlod bog'lamlari keng qo'llanilmoqda. Bunday bog'lamlar antiseptik, antibakterial yoki yiringni o'ziga singdiruvchi xususiyatga ega bo'lib, yarada optimal nam muhitni ta'minlaydi. Natijada to'qimalarning tiklanish jarayoni tezlashadi va bog'lamlarni kamroq almashtirish imkoniyati yaratiladi. Vakuum-terapiya (Negative Pressure Wound Therapy) zamonaviy va samarali usullardan biri bo'lib, ayniqsa chuqur va uzoq bitmayotgan yiringli yaralarda qo'llaniladi. Ushbu usulda yaraga maxsus bog'lama o'rnatilib, manfiy bosim hosil qilinadi. Manfiy bosim yiring va ekssudatni samarali chiqarib tashlaydi, qon aylanishini yaxshilaydi va granulyatsiya to'qimasining hosil bo'lishini tezlashtiradi. VAC-terapiya asoratlar xavfini kamaytirib, davolash muddatini qisqartiradi. Lazer va ultratovushli muolajalar yiringli teri kasalliklarini davolashda yordamchi, ammo samarali usullar hisoblanadi. Lazer nurlari yallig'lanish jarayonini kamaytirib, mikrotsirkulyatsiyani yaxshilaydi va

to'qimalarning regeneratsiyasini tezlashtiradi. Ultratovushli muolajalar esa yiringli o'choqlarni chuqurroq darajada tozalash, mikroblarni yo'q qilish va dori vositalarining to'qimalarga chuqurroq singishini ta'minlaydi. Ushbu usullar og'riqsizligi va bemor uchun qulayligi bilan ajralib turadi. Zamonaviy tibbiyotda yiringli yaralarni davolashda regeneratsiyani tezlashtiruvchi biomateriallardan foydalanish tobora kengayib bormoqda. Ushbu materiallar shikastlangan to'qimalarning tiklanishini faollashtirib, chandiq hosil bo'lish xavfini kamaytiradi.

Biomateriallar yarani tashqi ta'sirlardan himoyalaydi, optimal nam muhitni saqlaydi va hujayralar o'sishini rag'batlantiradi. Natijada bemorlarning sog'ayish jarayoni tezlashib, davolash samaradorligi oshadi.

Xulosa. Yiringli teri kasalliklari dermatologik amaliyotda keng tarqalgan bo'lib, ular bemorlarning nafaqat jismoniy, balki ruhiy va ijtimoiy holatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Mazkur kasalliklarning rivojlanishi ko'plab omillar — immunitetning pasayishi, gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik, surunkali kasalliklar va yoshga bog'liq fiziologik o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa bolalar va keksa yoshdagi bemorlar yiringli teri kasalliklariga nisbatan yuqori xavf guruhini tashkil etadi. Yiringli teri kasalliklarini davolashda hamshiralik parvarishi davolash jarayonining ajralmas va muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Hamshiraning bemor teri holatini muntazam baholashi, shifokor buyurgan muolajalarni to'g'ri va o'z vaqtida bajarishi, aseptika va antiseptika qoidalariga qat'iy rioya qilishi hamda ikkilamchi infeksiyaning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlari davolash samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, bemorlarni gigiyena va o'z-o'zini parvarish qilish qoidalari bo'yicha o'qitish kasallikning qaytalanish xavfini kamaytiradi. Bugungi kunda yiringli teri kasalliklarini davolashda antibakterial terapiya, antiseptik eritmalar, yangi avlod bog'lamlari, vakuum-terapiya, lazer va ultratovushli muolajalar hamda regeneratsiyani tezlashtiruvchi biomateriallardan kompleks tarzda foydalanilmoqda. Ushbu zamonaviy yondashuvlar yiringli jarayonni tezroq bartaraf etish, og'riq sindromini kamaytirish, asoratlarning oldini olish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **Dermatologiya asoslari.** O'quv qo'llanma. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2020.
2. **Hamshiralik ishi va parvarish asoslari.** – Toshkent, 2019.
3. Karimov A.A., Ismoilova D.Sh. **Yiringli teri kasalliklarining klinik xususiyatlari va davolash tamoyillari.** – Tibbiyot jurnali, 2021.
4. World Health Organization (WHO). **Guidelines for the management of skin and soft tissue infections.** – Geneva, 2020.
5. Belyayev V.P. **Piodermiyalar va ularni zamonaviy davolash usullari.** – Moskva, 2018.
6. Xolmatova N.S. **Hamshiralik parvarishida aseptika va antiseptika qoidalari.** – Toshkent, 2022.